

Pratarmė

2020-ųjų metų pradžioje pasaulis susidūrė su iki tol neregėta sveikatos krize, kuri labai greitai ir iš esmės apėmė visas kasdienio gyvenimo sritis. Siekdamos sumažinti socialines, ekonomines ir politines COVID-19 pandemijos pasekmes, šalių vyriausybės uždarė valstybių sienas, mokyklas, kavines ir restoranus, uždraudė įvairaus pobūdžio renginius ir susibūrimus, paragino gyventojus likti namuose, paskatino socialinę distanciją ir kaukių dėvėjimą. Laikydami saugumo reikalavimų, milijardai žmonių radikaliai pakeitė savo kasdienio gyvenimo rutiną, apribojo judėjimą ir socialines sąveikas. Mokslininkai jau kurį laiką kalba apie psichologinius ir socialinius pandemijos padarinius. Įvairiose amžiaus grupėse auga nerimas ir depresija, prastėja su pandemija kovojančių medikų fizinė ir psichikos sveikata, o namuose dirbančių ir tuo pačiu metu kasdienės rutinos iššūkius sprendžiančių darbuotojų darbo ir asmeninio gyvenimo disbalansas jau tapo kasdienybe. Nors kol kas mums žinomi tik trumpalaikiai pandemijos padariniai, turint mintyje tai, kad ši pandemija dar nėra įveikta, gana greitai kalbėsime ir apie ilgalaikes jos pasekmes.

Psichologijos tyrimai gali padėti atsakyti į visiems rūpimus klausimus, kurie kilo šios pandemijos metu, pavyzdžiui, kokį poveikį pandemija padarė vaikams, paaugliams ir suaugusiesiems, šeimoms, darbuotojams ir organizacijoms bei visai visuomenei. Siekdami, kad mokslo žinios greitai ir laiku pasiektų ne tik tyrėjus, bet ir praktikus bei politikos formuotojus, parengėme specialųjį žurnalo „Psichologija“ numerį COVID-19 tematika.

Šiame numeryje publikuojami aštuoni įvairių psichologijos mokslo sričių tyrimai. Grigutytė, Levickaitė ir Grigaitė pristato tyrimą, kuriame analizuojama teisė į psichikos sveikatą COVID-19 pandemijos metu. Autorės įvardija iššūkius, su kuriais susidūrė gyventojai, siekiantys gauti psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, ypač turintys psichosocialinę negalią. Čepulienė ir kolegės savo tyrimu pažvelgė į specialistų, dirbančių regionuose ir dalyvaujančių savižudybių prevencijos sistemoje, darbo pandemijos metu ypatumus. Minėtas tyrimas atskleidė pozityvius psichikos sveikatos priežiūros įstaigų ir specialistų prisitaikymo prie krizinės situacijos aspektus bei aštrias problemas, kurias sąlygojo nuotolinis darbas, sumažėjęs pagalbos prieinamumas bei suprastėjusi gyventojų psichikos sveikata. Morkevičiūtė ir Endriulaitienė bei Žiedelis su kolegomis analizuoja nuotolinio darbo iššūkius ir jo poveikį darbuotojų gerovei. Morkevičiūtė ir Endriulaitienė pristato empirinį tyrimą, kuriuo atskleidžia, kaip nuotolinis darbas gali paskatinti darboholizmo atsiradimą darbuotojams, turintiems polinkį į perfekcionizmą. Žiedelis ir kolegės savo tyrimu atskleidžia organizacijos vaidmenį, padedant darbuotojams išlaikyti darbo ir asmeninio gyvenimo balansą. Šis tyrimas parodo, kad organizacijos teikiamos galimybės

atskirti darbą ir gyvenimą padeda darbuotojams psichologiškai atsiriboti nuo darbo ir išvengti žalingo darbo ir gyvenimo disbalanso. Grigutytė, Engesser ir Petraškaitė siekia atsakyti, kaip subjektyviai patiriami sunkumai, gebėjimai juos įveikti bei psichologinė gerovė pirmojo karantino metu buvo susiję su amžiumi, lytimi ir asmenybės bruožais.

Šiame numeryje rasite net tris vaikų ir paauglių gerovei skirtus straipsnius. Jusienė ir kolegės atskleidžia neigiamą mokyklų uždarymo poveikį mokinių gerovei. Autoriai atkreipia psichikos sveikatos specialistų ir politikos formuotojų dėmesį į vaikų psichikos sveikatą itin neigiamai veikiančių užsitęsusių karantiną bei ugdymo nuotoliniu būdu poveikį. Adler ir kolegų atliktas kokybinis tyrimas supažindina su paauglių įveikos elgesio spektru karantino metu. Galiausiai, Rakickienė su kolegomis siekia įvertinti ikimokyklinukų emocijų ir elgesio sunkumų pokyčius per pirmąjį karantiną. Jų tyrimas rodo, kad vaikai turėjo daugiau elgesio sunkumų, daugiau laiko praleido prie ekranų ir buvo mažiau fiziškai aktyvūs karantino pabaigoje ir jam pasibaigus, o jų tėvai patyrė daugiau distreso nei iki karantino.

Visi šiame numeryje publikuojami tyrimai yra skirti padėti tyrėjams ir praktikams suprasti pandemijos poveikį su ugdymu, sveikata, darbu ir bendra gerove susijusioms sritims psichologijos mokslo požiūriu. Esame tikri, kad šie tyrimai yra pirmieji tvirti žingsniai, siekiant iš esmės ir sistemingai suprasti psichologinius pandemijos padarinius.

Dr. Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė
Žurnalo „Psichologija“ vyriausioji redaktorė

Preface

At the beginning of 2020, the world has faced an unprecedented health crisis that has quickly and fundamentally affected all areas of everyday life. In attempting to mitigate the devastating social, economic, and political effects of the COVID-19, governments have closed national borders, schools, restaurants, ordered nationwide lockdowns, strongly recommended staying indoors, banned all sorts of social gatherings, and encouraged social distancing and the use of face masks. Following these guidelines, billions of people have dramatically changed their daily lives and restricted their movements and social interactions. We have already witnessed the short-term effects of COVID-19 pandemics, including heightened anxiety and depression among various age groups, deteriorating emotional and physical well-being among medical staff, heightened work-life conflict among those who worked from home while tackling family issues. There is indeed ample evidence indicating that the COVID-19 pandemic has profound psychological and social effects. Presumably, the COVID-19 pandemic will also have long-term consequences, as the pandemic is still far from over.

Acknowledging many ways that psychology research can contribute to the public good and enhance our understanding of how COVID-19 has affected children and adults, families, employees and employers, and communities, we have called for a special issue. To facilitate timely answers to important questions, we have encouraged authors to contribute articles and short reports.

This special issue presents eight articles that cover various areas of psychological research. First, Grigutytė, Levickaitė, and Grigaitė analyse the right to mental health during the COVID-19 pandemic, focusing on the barriers when accessing mental health services. Second, a study by Čepulienė and colleagues explores the functioning of the mental health service during the COVID-19 pandemic, revealing the positive aspects of mental health professionals' adaptivity and severe problems related to the availability of the mental health services. Furthermore, Morkevičiūtė & Endriulaitienė and Žiedelis et al. focus on remote working, highlighting its adverse effects on employee well-being. Morkevičiūtė & Endriulaitienė present empirical evidence showing that remote work might determine the development of health-damaging working behaviours among those employees who excel perfectionistic attributes. Moreover, Žiedelis and colleagues offer segmentation supplies provided by the organisation to be a valuable resource when working from home that helps to detach from work and balance work and home responsibilities. Finally, Grigutytė, Engesser and Petraškaitė aim to identify how subjective difficulties, the ability to cope with these difficulties and the psychological well-being reported by

individuals during the first quarantine of COVID-19 in Lithuania were related to gender, age, and personality traits.

This special issue also presents three studies that focus on the well-being of children and youngsters. First, a study by Jusienė et al. reveals the adverse psychological impact of school closure and lockdown on youngsters. It suggests that policymakers must develop effective screening and coping strategies for children with a high risk for emotional and behavioural problems. Furthermore, a qualitative study by Adler et al. reveals the youth coping behaviour patterns observed during the lockdown. Finally, Rakickienė et al. aim to analyse the changes in Lithuanian preschoolers' emotional and behavioural problems during the first quarantine. Their study shows that children had more behavioural difficulties after quarantine, spent more time on screens, and were less physically active, while their parents were experiencing more distress than before lockdown.

All the articles in this special issue help researchers and practitioners understand education, health, work, and general well-being-related phenomena associated with the COVID-19 pandemic. We firmly believe that the presented studies are the first steps that pave the way for the systematic and profound understanding of the psychological outcomes of the pandemic.

Dr. Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė
Psichologija Journal Editor-in-Chief